

[nová] Čeština
doma
& ve světě

1 2014

Nová čeština doma a ve světě

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
1/2014

Redakce:

Vedoucí redaktorka – Mgr. Kateřina Romaševská
Výkonná redaktorka – Mgr. Katarzyna Vaculová
Členové redakce – Mgr. Adriana Filas, Mgr. Oleksandr Sukhanek,
Mgr. Maria Simeunovich-Skvortsova
Korektorky – Mgr. Šárka Keslerová, Mgr. Olga Fojtíková, Mgr. Iva Pospíšilová

Adresa redakce:

Katedra jihoslovanských a balkanistických studií FF UK
nám. J. Palacha 2, 116 38 Praha 1
Tel. (+420) 221 619 347, e-mail: ncads@ff.cuni.cz

Objednávky vyřizuje:

Vydavatelství Filozofické fakulty UK v Praze,
nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1, e-mail: books@ff.cuni.cz

Grafická úprava, obálka & sazba: Studio Lacerta (www.sazba.cz)

Obsah

Úvodní slovo 9

Recenze

Radomila Kotková
Šebesta, K. – Škodová, S. a kol. (2012): *Čeština – cílový jazyk a korpusy*.
Liberec: Technická univerzita v Liberci 13

Šárka Keslerová
Boccou Kestřánková, M. a kol. (2013): *Čeština pro cizince: úroveň B2*.
Brno: Edika 16

Články

Magdalena Hromadová
Využití lexikálních germanismů ve výuce češtiny jako cizího jazyka 23

Veronika Vážanová
*Značky českých výrobků jako materiál pro analýzu kulturních specifik
ve výuce češtiny pro cizince* 34

Jana Kocková
Neurčitě tvary slovesné v češtině a ostatních slovanských jazycích 43

Veronika Böhmová
*„Kam panenky, kam jdete?“
Otázky v českých lidových písních (Etnolingvistická studie)* 53

Marie Boccou Kestřánková
*K vybraným parametrům rozvoje gramatické roviny prostřednictvím
metody jevištního tvaru* 61

O autorech tohoto čísla 75

Využití lexikálních germanismů ve výuce češtiny jako cizího jazyka

MAGDALENA HROMADOVÁ

Abstrakt: Článek se zabývá německými přejatými slovy v češtině a jejich významem pro výuku češtiny pro německy mluvící cizince. Na jeho začátku stojí krátké shrnutí nejdůležitějších faktorů staleté konvergence němčiny a češtiny. Především slova přejatá v době před koncem druhé světové války mohou být využita v rámci výuky češtiny jako cizího jazyka. Příklady uvedené v článku ukazují, jak s takovými lexémy lze pracovat na úrovni začátečnické, mírně pokročilé a pokročilé.

Klíčová slova: jazyková konvergence, čeština, němčina, germanismy, přejatá slova, čeština jako cizí jazyk, čeština pro cizince

Abstract: The article deals with German loan words in the Czech language and their role in teaching Czech to German speaking foreigners. In the beginning, a short overview is given of the convergence between German and Czech, which lasted many centuries. In Czech language courses, loan words which found their way into the Czech language before the end of Second World War can be especially utilised. The article gives examples showing how these lexemes can be employed at beginner, pre-intermediate and intermediate level.

Keywords: language convergence, Czech, German, Germanisms, loan words, Czech as a foreign language, Czech for foreigners

Čeština je německy mluvícími často vnímaná jako obzvláště **cizí** či **jiná**, což dokládá mimo jiné i Grabowski (2011) ve svém výzkumu věnovaném německy mluvícím žijícím v České republice. Jak ukazuje následující citovaná pasáž, považují tento jazyk za těžce naučitelný a jaksi vzdálený:

„[...] also die Sprache selber ist halt äh für uns Deutsche denk ich mal recht schwierig, weil äh weil man mit slawischen Sprachen sich nicht auseinander setzt, das Englische [...] das ist irgendwie vertrauter und deswegen denk ich lernt man das leichter, auch ist die Grammatik natürlich bei weitem nicht so komplex, aber bei den tschechischen Wörtern fällt mir auch echt auf, [...] am Anfang konnt ich mir diese tschechischen Wörter überhaupt gar nicht merken, [...] [das] wollte einfach nicht rein in meinen Kopf und ich denke das ist wirklich davon, weil es so fremd ist [...]"

„[...] tak ten jazyk samotný je holt em pro nás Němce řekl bych docela těžkej, protože se člověk tak nezabývá slovanskýma jazykama, angličtina [...] je člověku nějak blíž, a proto se jí podle mě líp učí, taky ta gramatika zdaleka není tak komplexní, ale taky u českých slov jsem si fakt všímal, [...] [že] na začátku jsem si ty český slova vůbec nemohl zapamatovat, [...] [nechtělo] mi to vůbec lézt do hlavy a myslím si, že to je opravdu z toho, že je to tak cizí [...]“ (Grabowski 2011: 75 – vlastní překlad)

Pociťovaná a faktická vzájemná **blízkost** resp. **cizost** silně závisí na míře příbuznosti mezi jazykem, kterému se chceme naučit, a naším mateřským jazykem či jiným jazykem, který již ovládáme. V této souvislosti se často připomíná známé rozdělení indoevropských jazyků na jednotlivé větve, přičemž si na této úrovni čeština a němčina jsou skutečně poměrně vzdálené. Lingvistická typologie však vedle genealogické příbuznosti zná také příbuznost v rámci jazykových areálů (srov. např. Dryer 1989).¹ Právě v této oblasti lze hledat příbuzné prvky mezi češtinou a němčinou: staletí koexistence češtiny a němčiny na jediném území mimo jiné vedla k jejich vzájemnému ovlivňování a ubrala jim na cizosti. Předkládaný text má ukázat, že díky přejímkám mají tyto dva jazyky k sobě přece jen v něčem blízko, a dále, jak lze právě těchto podobných prvků využívat ve prospěch akvizice češtiny. Centrum pozornosti tvoří česká slova přejatá z němčiny, tj. lexikální germanismy.²

Jazyková konvergence mezi němčinou a češtinou

Koexistence češtiny a němčiny na území dnešní České republiky trvala od raného středověku až do konce druhé světové války. Oba jazyky se střetávaly jak v kontextu **velkém**, tj. na úrovni oficiální, tak i v **malém** – na úrovni soukromé, např. ve smíšených manželstvích.³ Matl (1968: 284) uvádí hlavní faktory tohoto kontaktu: německo-české soužití na celém

1 K diskuzi tohoto dvojího pojetí příbuznosti mezi jazyky v rámci Pražské školy viz: Nekula (2003).

2 Nelze sice tvrdit, že by němčina vždy poskytla **originál** a čeština si jen půjčila (srov. Berger 2009: 133), ale počet germanismů v dnešní češtině zdaleka převyšuje počet německých slov českého původu. V tomto článku se budu věnovat pouze německým přejatým slovům v češtině, přičemž česká přejatá slova v němčině by však bezpochyby také byla zajímavým tématem.

3 Srov. Šrámek 2003: 9–10.

území nynější České republiky, státní správa, vojenství, církev, hospodářství (řemesla, podnikání, obchod) a vzdělávání (bezprostřední i dálkový vliv institucí, školy, divadlo, knihy, časopisy). V souvislosti s onou dlouhou provázaností češtiny s němčinou docházelo k fenoménu, který svého času znamenal přímý opak situace uvedené v úvodní citaci:

„[...] jak u Čechů, tak i u Němců vždy existovalo určité povědomí o jazykové koexistenci. Důsledkem je v jazykověhistorických a kulturněhistorických dokumentech přesvědčivě doložitelná otevřenost vůči druhému jazyku, která umožnila vznik sociálně a kulturně pozitivního základu, který se stal předpokladem vzájemného jazykového kontaktu a byl považován jako ‚normální‘ či ‚neutrální‘. Z hlediska komunikativních funkcí znamená tento základ zároveň zeslabení statusu obou kontaktních jazyků jakožto ‚skutečně‘ cizí jazyky [...]“ (Šrámek 2003: 9 – vlastní překlad)

Faktory uvedené Matlem sice dnes již nepůsobí, dědictví jazykového kontaktu se však odráží mimo jiné v současné češtině, v její slovní zásobě i struktuře. Germanismy jsou v češtině dle Svobodové „nejpočetnější skupinou reprezentující přejímky od pračeštiny po r. 1945“ (Svobodová 2007: 16) a mnohé z nich jsou do jazykového systému integrovány tak pevně, že „se jako přejímky už dnes vůbec necítí“ (tamtéž). Nejen proto se tyto specifické lexémy nabízí pro výuku češtiny jako cizího jazyka pro mluvčí němčiny. Kontaktní lingvistika může v této oblasti bezpochyby poskytnout určité oslí můstky, stát se významným motivačním faktorem a hlavně ubrat češtině na cizosti.

Německá přejatá slova v češtině

Přejatá slova⁴ jsou slova adaptovaná českou morfologií, v různé míře přizpůsobená českému pravopisnému systému a uživatelem českého jazyka

4 Vedle nich vymezuje Svobodová v návaznosti na B. Havráňka, J. Filipce a F. Čermáka, R. Blatnou, P. Sgalla a J. Panevovou také lexémy původní, neadaptované a kalky, které společně s přejatými slovy shrnuje pod termínem **prejímky**. K lexémům původním, neadaptovaným patří slova a slovní spojení vědomě užívaná jako prostředky cizí a takzvaná okřídlená slova (srov. Svobodová 2007: 26–28). Kalky lze obecně definovat jako „kompozit[a], derivát[y] n. víceslovn[á] pojmenování vytvořené z domácích prvků, avšak podle cizího modelu“ (Lotko 1998: 52). Zde se zabývám pouze přejatými slovy v užším slova smyslu, přičemž i jiné přejímky z němčiny (kalky, lexémy původní, ale i strukturální prvky) mohou být zajímavé ve vztahu k výuce češtiny jako cizího jazyka.

v různé míře pocíťovaná jako cizí.⁵ Z diachronního hlediska se pro germanismy v češtině jeví jako obzvláště důležitý rok 1945, kdy byl přímý kontakt mezi češtinou a němčinou nahrazen spíše virtuálním kontaktem, např. prostřednictvím rozhlasu a televize. Byla znemožněna přirozená, oboustranná komunikace,⁶ jelikož na území dnešní České republiky po odsunu německy mluvících obyvatel zkrátka chyběli mluvčí. Konec druhé světové války lze tedy považovat za začátek vzájemného odcizení češtiny a němčiny. Nezměnily to ani události kolem roku 1989 – i po sametové revoluci zůstala nejdůležitějším zdrojem pro další přejímání slov média, přes která si německá slova našla svou cestu hlavně do mluvené češtiny.⁷ Proto (zatím) nejsou pevně integrována do jazykového systému.

Nejvýznamnější skupinu pro česko-německou **příbuznost** tudíž představují slova přejatá před rokem 1945, tedy v době, kdy ještě působily výše uvedené faktory podle Matla (1968: 284). Někteří autoři germanismy rozdělují právě podle oblasti života a užívání jazyka, čímž přímo poukazují na společenskou provázanost. V rámci tohoto příspěvku jsou lexikální germanismy charakterizovány podle možností svého využití ve výuce češtiny pro německy mluvící, přičemž vycházím z vlastní výukové praxe i z výukových materiálů.

Germanismy v úvodní hodině – co všechno už umíme

Jako motivační prvek během prvních lekcí jsou žáci či studenti často konfrontováni se seznamem slov v daném cizím jazyce, kterým pravděpodobně rozumí, aniž by se cizímu jazyku kdy učili. Jinými slovy, cílem takovýchto aktivit je ubrat cizímu jazyku na cizosti, poukazovat na to, že i před samotným procesem jazykové výuky může studentům být v určitých aspektech přístupný. Využívají se často internacionalismy,⁸ ale právě ve vztahu k německy mluvícím žákům a studentům se také sází na germanismy.⁹ V příručce pro učitele, která je součástí publikace *Materialien für den Tschechischunterricht in Bayern*, nalezneme explicitní poukaz na tento účel u aktivity obsahující práci s internacionalismy: „Cílem této aktivity je motivace Ž [žáka] pro učení češtiny, U [učitel] např. řekne: už umíme té-

5 Srov. Svobodová (2007: 27).

6 Srov. Šrámek (2003: 14–15).

7 Srov. Šrámek (2003: 16).

8 Srov. např. Holá (2006, 2012), Holubová (2011).

9 Srov. např. Holubová (2011).

měř bez námahy 10 českých slov“ (Holubová 2011: 9), tentýž účel je uveden i u následující aktivity s germanismy: „U si nakopíruje PL [pracovní list] a Ž přiřazují česká slova k německým“ (tamtéž: 10).¹⁰

Právě u toho stručného návodu bez dalšího komentáře nastane v souvislosti s některými uvedenými prvky dle mého názoru problém – rovná se česká *flaška* skutečně německé *Flasche*? Kdo umí dobře oba jazyky, ihned pozná, že se v případě této dvojice jedná o frekvenční, stylistickou a částečně i významovou asymetrii. Český lexém není vhodný pro běžnou komunikaci v neutrálním stylu, ke kterému by měli směřovat studenti češtiny, zatímco německá *Flasche* je nepříznačový a univerzální vyjadřovací prostředek.¹¹ Pokud chceme předcházet tomu, aby si studenti zapamatovali podobně příznačové germanismy jako bezvýhradné ekvivalenty příslušných německých originálů a později je jako takové i používali, můžeme do výuky začlenit upozornění, jak je najdeme ve vztahu s internacionalismy v učebnici *Tschechisch Schritt für Schritt*:

„Stejně jako i jiné evropské jazyky převzala i čeština mnoho slov z latiny a řečtiny a také četná slova z němčiny nebo angličtiny. Většinu z nich lehce rozpoznáte! Ale pozor – v češtině mohou mít jiný význam či patřit do jiné stylové roviny než v němčině [...]“ (Holá 2006: 11 – vlastní překlad)

V anglické mutaci učebnice autorka dodává návod, jak s možnými rozdíly ve významu či stylu zacházet: „Měli byste si vždy ověřit jejich [těchto slov] význam pomocí dobrého slovníku“ (Holá 2012: 11 – vlastní překlad). Jistěže je to dobrá rada – pomocí slovníku by se studenti podrobněji seznámili s významem a možnými použitími daného lexému. Jelikož však mají tyto aktivity směřovat právě k pocitu, že student rozumí prvkům cizího jazyka, aniž by se jim předtím vědomě učil či sahal po pomůckách, je jejich propojení s prací se slovníkem problematické. Pro úvodní lekci a jako motivační prvek na začátku učebního procesu bych je proto nedoporučila. Mnohem účinnější se jeví vědomé omezení se na takové germanismy, u kterých lze mluvit alespoň o dalekosáhlé ekvivalenci českého přejatého a německého původního slova, co se týče užití, stylu a frekvence.

10 Holubová a kol. (2011) pracují s 25 **germanismy** a 10 **internationalismy**, přičemž se tato distinkce neshoduje u všech slov s jejich výkladem, který najdeme např. v Českém etymologickém slovníku (Rejzek 2004) – například *knedlík* je u Holubové a kol. internacionalismem, zatímco *metro* a *televize* najdeme mezi germanismy.

11 Srov. Bibliographisches Institut GmbH (2013).

Dále bychom jako učitelé měli zohlednit schopnosti studentů poznat německý originál v germanismech. Lexémy z oblasti církve a náboženství, dvorského života, vojenství a městské správy jsou si často velice blízké významově a stylisticky. Byly však do češtiny přejaty poměrně dávno (např. již od devátého století)¹² a od té doby prošly značným vývojem. Pro běžného uživatele jazyka nemusí být jejich příbuznost na první pohled zřejmá, jako příklady lze uvést *křída – Kreide, hrabě – Graf, léno – Lehen* a *říše – Reich*.¹³ Proto nejsou taková slova upotřebitelná za účelem ubírání na cizosti, jelikož se dvojice z hlediska současných uživatelů jazyka zdají být cizí i přes faktickou etymologickou spjatost. Jiné lexémy nacházející se na stejné stylistické rovině a mající stejný význam v češtině i v němčině jsou navíc z praktického hlediska spíše okrajové či příliš specifické, aby se staly součástí běžné jazykové výuky vedené v duchu konverzační metody. Každý rodilý mluvčí němčiny za slovem *feldvöbl* jistě rozezná *Feldwebel*. Pravděpodobně ho pobaví i **divný pravopis**, ale málokterý student by pro tento výraz našel uplatnění v komunikaci ve své mateřštině, natož v jazyce cizím. Taktéž slova jako *míle, ich-forma, alpaka, cín, pinta, tucet, rentgen* se v komunikaci uplatní teprve na pokročilejší úrovni čili při užší odborné specializaci, a proto nejsou vhodná pro úvodní lekce.

Nejefektivnější je tedy práce s poměrně malou skupinou germanismů, které jsou jak v češtině, tak i v němčině součástí spisovného, neutrálního jazyka a pro běžného uživatele etymologicky průhledné i upotřebitelné v praxi. Jako příklady, pomocí nichž lze účinně motivovat studenty a ukázat jim, v čem mají k sobě čeština a němčina blízko, lze uvést: *blinkr, bomba, brýle, citron, cukr, dáma, drát, fajn, filtr, helma, humr, kapuce, kufr, lampá, mandle, mince, nudle, papír, pas, preclík, rým, sál, šnek, šňůra, špenát, šrot, šroub, švagr, trasa, tulipán, tygr, vafle, vana*.

Germanismy jako „zprostředkovatelé“

Prezentace některých germanismů je místy problematická, jak jsme viděli na výše zmíněné dvojici *flaška – Flasche*. Přesto mohou být užitečné ve výuce češtiny jako cizího jazyka, neboť mohou zajistit porozumění a rozšíření slovní zásoby bez použití zprostředkovacího jazyka. Jsou tedy vhodné pro učitele češtiny, kteří neovládají nebo z jiného důvodu nechtějí během vý-

12 Srov. Newerkla (2004).

13 Příklady přejaté z: Newerkla (2004) a Rejzek (2004).

uky sahat k mateřskému jazyku studentů. Je však nezbytné, aby ve fázích výuky, kdy se klade důraz na nabývání jak spisovné slovní zásoby, tak i spisovných struktur, např. morfologických či syntaktických (tj. zejména na nižších úrovních),¹⁴ nebyly tyto lexémy prezentovány jako neutrální nebo jako hlavní výrazové prostředky. Bezpochyby je legitimní vysvětlit výraz *láhev* pomocí výrazu *flaška*, je však důležité explicitně upozornit na to, že cílem je začlenit první z nich do aktivní slovní zásoby, zatímco druhý slouží pouze jako pomůcka. Rozlišení lze dodržovat poměrně dobře, pokud neutrální české slovo se vyskytuje v textu, zatímco germanismus se zmiňuje pouze ústně a pouze jako vysvětlení. Jako příklad uvádím text z učebnice Brána jazyka českého otevřená:

„Blíží se víkend a my plánujeme, co budeme o víkendu dělat. Půjdeme na procházku po městě, nebo pojedeme někam na výlet. Slyšela jsem předpověď počasí, a proto vím, že má být velmi teplo. Bude tedy asi lépe jet někam do přírody než zůstat v tom vedru ve městě. [...]“ (Hájková 2007: 26)

Slovo *procházka* by mohla být vysvětlena pomocí germanismu *špacír*, *velmi teplo* a *vedro* by bylo možné nahradit slovem *híc*. Lexémy takto lze objasnit bez jejich explicitního překladu a studenti si pravděpodobně poznamenají pouze německý překlad, nikoliv český germanismus. Ze strany učitele mnohdy stačí jednoduchá poznámka, že daný lexém je poněkud **neformální**. Také v případě, že studenti sami přinášejí do hodiny germanismy z oblasti nespisovného jazyka, které **zachytili** mimo výuku, měl by se zdůraznit jejich spisovný a neutrální ekvivalent a studenti by měli být informováni o specifčnosti germanismů adekvátním způsobem.¹⁵

Některé další dvojice typu **cílový lexém – germanismus zprostředkovatel** jsou: *balík – pakl*, *čistit – pucovat*, *dýmka – fajfka*, *chápat – kapirovat*, *chřest – špangle*, *chutnat – šmakovat*, *jistý – sichr*, *koberec – tepich*, *konec – šlus*, *kořalka – šnaps*, *láhev – flaška*, *legrace – špás*, *líčidlo – šminka*, *mužstvo – manšaft*, *náplast – flastr*, *náradí – vercajk*, *obchodovat – handlovat*, *odborník – fachman*, *pevně – fest*, *ples – bál*, *podvodník – hochštapler*, *pochod – marš*, *pokladna – kasa*, *prostěradlo – lajntuch*, *puška – kvěr*, *razítko – štempl skříňka* – *kastlík*, *skupina – grupa*, *skvrna – flek*, *slanina – špek*, *směs – mišuňk*, *strnulý – štajf*, *strouhat –*

14 Srov. Hájková – Línek – Vlasáková (2005).

15 Vysvětlení, že germanismy jsou méně **formální**, se hodí spíše pro ne-lingvisty, zatímco u bohemistů a lingvistů vztah germanismu k neutrálnímu lexému může být specifikován podrobněji.

rašplovat, tedy - holt, továrna - fabrika, tyč - štangle, účes - frizúra, větrat -
luftovat, vězení - arest, víko - dekl, vražda - mord, výčep - šenk, zástava - fant,
zásuvka - šuple/šuplík, zátka - špunt, závin - štrúdl, závory - šraňky, žehlit -
piglovat.

Germanismy, stylová diferenciacie a reálie

Podle popisu ze Společného evropského referenčního rámce pro jazyky a jednotlivých popisů pro češtinu by se studenti měli blíže seznámit s obecnou češtinou a jinými stylovými rovinami kromě spisovného jazyka od úrovně B2.¹⁶ Zde se germanismy stávají obzvláště důležitými, jelikož často patří do obecné češtiny, jsou citově zabarvené či jinak příznakové.¹⁷ Německy mluvící studenti mají najednou velkou výhodu, protože je jim přibližný význam daných lexémů jasný ihned a pravděpodobně si tato slova také lépe zapamatují. Zároveň však hrozí jisté nebezpečí jejich nadužití, jelikož studenti k nim mívají jaksí blíže. Proto by práce s nimi měla být vždy uvědomělá a obecná čeština by se měla prezentovat diferencovaně od spisovné a neutrální roviny češtiny.¹⁸

V učebnici Čeština pro středně a více pokročilé lze například najít cvičení, které staví právě na obecné češtině jakožto obohacujícím prvku ve výuce češtiny pro cizince (Bischofová a kol. 1999: 166). Většina slovní zásoby v něm obsažené má svůj původ v němčině (např. *kasa, fest, štempl, fabrika, šuplík*). Jelikož je učebnice určena pokročilým studentům s různými mateřskými jazyky, lze předpokládat, že tyto obecně české výrazy budou německy mluvícími pocíťovány jako cizí v mnohem menší míře nežli jiná slovní zásoba. Cílené využití znalostí, které do výuky češtiny přinášejí rodilí mluvčí němčiny, se pro ně může stát silným motivačním faktorem, neboť si občas mohou připadat znevýhodnění ve srovnání s mluvčími jazyků slovanských, tj. češtině genealogicky bližších. Zároveň si zde studenti uvědomují, že každé uvedené slovo má svůj protějšek ve spisovné češtině.

Cvičení může dále být doprovázeno výkladem učitele, kdy a jak se užívají zde uvedené lexémy. Pro ještě ucelenější pochopení významu lexikálních germanismů na straně studentů je však nezbytné je zasadit do konkrétního kontextu. Užití germanismů s určitou příznakovostí lze velice

16 Srov. Holub (2005).

17 Srov. Tölgyesi (2009).

18 Srov. Hrdlička (2002).

dobře ukázat pomocí beletristických textů. Ty totiž nejsou vázány pevnými pravidly jako jiné textové druhy, nýbrž mohou libovolně čerpat ze všech rejstříků jazyka a kombinovat je.¹⁹ Na základě následujícího úryvku lze například blíže poukázat a následně rozebírat vztah mezi slovy *otec* a *fotr*:

„Někdy byl otec rozhodně přehnaněj. Jednou mu řekla něco o jeho přízvuku, a když pro ni přišel před školu, řekl jen čau a před spolužákama mlčel jako zařezanej. Prohlásily [sic!] pak, že má tedy fakt dost divnýho fotra, ale to bylo určitě i kvůli tomu oblečení.“ (Hůlová 2005: 130)

Čím širší kontext, tím jasnější samozřejmě bude užití i rozdíl mezi oběma lexémy, ale i na základě tak krátkého úryvku lze ukázat, jak použití germanismu mění význam celé věty. Důležité je, aby si studenti uvědomili, že *otec* a *fotr* označují tutéž osobu, první a poslední věta pasáže se však liší úhlem pohledu. Prvním slovem daného člověka označuje sama protagonistka, druhé použijí její spolužáci. Na základě textu lze dobře vysvětlit, v čem spočívá zvláštnost daného germanismu a kdy je či není vhodné jej použít.

Na některé germanismy lze také navázat v hodinách věnovaných reáliím, jelikož germanismy mohou svým původem přímo odkazovat na historické souvislosti. České slovo *hejtman*, které etymologicky souvisí s německým *Hauptmann* – *velitel*, *náčelník*, v dnešní češtině může nejen označit vojenského vůdce, ale i správního úředníka (Rejzek 2004: 201). *Hauptmann* se v současné němčině sice omezuje na označení vojenské hodnosti, v rakouské němčině se s ním však můžeme setkat v kompozitech označujících politické funkce, např. *Bezirkshauptmann*, *Landeshauptmann* (DUDEN). Zde přímo vidíme někdejší spjatost veřejné správy habsburských zemí. Opět je důležitá práce s konkrétními příklady užití, v tomto případě by se nabízel článek z novin, či dokonce historický dokument.

Jako další příklady z této skupiny lze uvést: *apríl*, *aušus*, *banda*, *barák*, *biflovat*, *bichle*, *cimprlich*, *čachrovat*, *durch*, *erteple*, *ešus*, *fára*, *fešák*, *fizl*, *flikovat*, *fotr*, *frajer*, *fungl*, *fušovat*, *grády*, *grif*, *grunt*, *hexnšus*, *klika*, *knajpa*, *krám*, *ksicht*, *ksindl*, *lajsnout si*, *nabлинд*, *nátura*, *pendlovat*, *piglovat*, *plac*, *pucovat*, *putyka*, *rapl*, *rest*, *runda*, *šlak*, *šlukovat*, *šmírovat*, *šmudla*, *šnytlík*, *špagát*, *špajz*, *špeky*, *špelunka*, *špicl*, *špíz*, *šprajcovat se*, *špunt*, *štace*, *štamgast*, *štos*, *štreka*, *štrikovat*, *šturmovat*, *šunt*, *šus*, *šutr*, *švindl*, *švorc*, *švunk*, *techtle*, *mechtle*, *veksl*, *verbovat*.

19 Srov. Simpson (1997).

Závěrem

Česká slova přejatá z němčiny mohou představovat motivaci pro německy mluvící studenty jak na začátku jejich studia češtiny, tak i v pokročilejším stadiu, kdy se jejich jazykové znalosti rozšiřují o další stylistické roviny češtiny. Mezitím mohou germanismy s určitou příznakovostí sloužit jako pomůcka při výkladu nové slovní zásoby ve výuce bez použití jiného zprostředkovacího jazyka. Velice důležitá je však uvědomělá práce s těmito lexémy. V potaz by se měla brát taktéž jejich frekvence a užitečnost pro dané mluvčí. Jen tak lze zabránit tomu, aby si student češtiny v restauraci třeba neobjednal *flašku vína* či běžně nemluvil o svém *fotrovi*.

Přes tuto potenciální **zrádnost** germanismů je užitečné jejich zařazení do výuky češtiny pro německy mluvící, neboť právě tato oblast může napomáhat tomu, aby byla čeština opět vnímána jako jazyk blízký, nikoliv cizí, a alespoň v něčem jednoduchý, nikoliv pouze obtížný. Práce s přejímkami – s přejatými slovy, ale také s kalky a dalšími prvky – může přispívat ke znovuobjevení určité otevřenosti češtiny a němčiny vůči sobě navzájem a především otevřenosti budoucích a stávajících studentů těchto jazyků.

Zbývá zmínit se ještě o jedné oblasti, ve které si díky přejatým slovům německy a česky mluvící budou bezproblémově rozumět. Spisovatel Jiří Gruša (2001: 49) se k ní při popisu **typicky českých** vlastností vyjádřil takto: „*himlherrgott krucinmarjájózef!!* Chytré nadáváme radši německy. Abychom nebrali jméno boží nadarmo rovnou v mateřštině.“ Ale doufejme, že vyjadřovací prostředky tohoto druhu nebudou v jazykové výuce potřeba.

Bibliografie:

- Berger, T. (2009): Tschechisch-deutsche Sprachbeziehungen zwischen intensivem Kontakt und puristischer Gegenwehr, in: Stolz, C. (ed.), *Unsere sprachlichen Nachbarn in Europa. Die Kontaktbeziehungen zwischen Deutsch und seinen Grenznachbarn*. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer, s. 133–156.
- Bischofová, J. a kol. (1999): *Čeština pro středně a více pokročilé*. 2. dopl. vyd., Praha: Karolinum.
- Bibliographisches Institut GmbH (2013): *Wörterbuch Duden online*. Dostupné online: www.duden.de/woerterbuch [2013-05-01]
- Dryer, M. S. (1989). Large linguistic areas and language sampling, *Studies in Language* 13, s. 257-292.
- Grabowski, P. (2011): *Deutsche Muttersprachler in der Tschechischen Republik. Internetforen und Beobachtungen als Quelle eines Diskurses über den interkulturellen und sprachlichen Kontakt*. [Diplomová práce]. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Gruša, J. (2001): *Česko - návod k použití*, přel. Gruša, J. – Jeřábek, M., Brno: Barrister & Principal.

- Hádková, M. – Línek, J. – Vlasáková, K. (2005): *Čeština jako cizí jazyk – Úroveň A1*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR a nakladatelství Tauris.
- Hájková, E. (2007): *Brána jazyka českého otevřená*. Praha: Karolinum
- Holá, L. (2006): *Tschechisch Schritt für Schritt*. 2., opravené vydání. Praha: Akropolis.
- Holá, L. (2012): *New Czech Step by Step*. Reedice 4., opraveného vydání. Praha: Akropolis.
- Holub, J. a kol. (2005): *Čeština jako cizí jazyk. Úroveň B2*. Praha: Tauris.
- Holubová, L. a kol. (2011): *Materialien für den Tschechischunterricht in Bayern Niveaustufe A1 +*. Bayerisches Staatsministerium für Unterricht und Kultus, Bayerische Staatskanzlei: München.
- Hrdlička, M. (2002): *Cizí jazyk čeština*. Praha: ISV nakladatelství.
- Hůlová, P. (2005): *Cirkus Les Mémoires*. Praha: Torst.
- Lotko, E. (1998): *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Matl, J. (1968): Zur kultur- und sozialgeschichtlichen Problematik des deutschen Lehn- und Fremdwortes im Slavischen, *Die Welt der Slaven: Vierteljahresschrift für Slavistik*, 13:3/1968, 282–293.
- Nekula, M. (2003): Sprachbund und Sprachtyp, in: Nekula, M. (ed.), *Prager Strukturalismus: Methodologische Grundlagen*, Heidelberg: Universitätsverlag Winter, s. 79–103.
- Newerkla, S. M. (2004): *Sprachkontakte Deutsch – Tschechisch – Slowakisch: Wörterbuch der deutschen Lehnwörter im Tschechischen und Slowakischen: historische Entwicklung, Beleglage, bisherige und neue Deutungen*. Frankfurt am Main: Lang.
- Rejzek, J. (2004): *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda.
- Simpson, P. (1997): *Language Through Literature: an introduction*. London, New York: Routledge.
- Svobodová, D. (2007): *Internacionalizace současné české slovní zásoby*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě.
- Šrámek, R. (2003): Spezifika des tschechisch-deutschen Sprachkontaktes in der Gegenwart, in: Nekula, M. – Greule, A. (eds.), *Deutsche und tschechische Dialekte im Kontakt*, Wien: Praesens, s. 9–19.
- Tölgyesi, T. (2009): *Lexikální germanismy v dnešní češtině: Studie kontaktovělingvistická*. Piliscsaba: FF Katolické univerzity Petra Pázmánye.